

Bale Alanında Kadrolaşma Sorununun Kaynakları

Sources of The Problem of Setting up Cadre in The Field of Ballet

Doç. **Müride Aksan**

Hacettepe Üniversitesi

Ankara Devlet Konservatuarı

Sahne Sanatları Bölümü

murideaksan@hotmail.com

Özet: Bu çalışma, bale ve sahne sanatları alanında 1936 yılından bu yana yaşanan sürece genel hatlarıyla değinerek; bu topraklarda öncesi bulunmayan alanlardan biri olan bale sanatı ve eğitimi alanında geldiğimiz nokta hakkında bir durum saptaması yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Gerek Devlet Konservatuvarları'nın bale bölümleri, gerekse Devlet Bale Topluluklarının yaşamakta olduğu kadro sorununun nedenlerine değinilirken; ülkemizde 1948 yılından bu yana akademik eğitim verilmekte olan bir alanda eğitimin devamını tehdit eder hale gelen akademik kadro oluşturma sorununa dikkat çekmek ve soruna yeni anayasa çalışmaları göz önüne alınarak önermelerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Bale, Tarihçe, Kadro, Yasa.

Abstract: *The current study aims to determine the state of the art in ballet and stage arts that had no significant previous history in this land and has come to its current level as a result of the developments since 1936. While discussing the matter of cadre of academics in both state conservatories and state ballet companies, the point of emphasis will be on the threats arising from lack of such cadre of academics that conduct education since 1948 and to propose new measures to remedy the situation in the context of recent discussions on making a new constitution.*

Key words: *Ballet, History, Cadre, Regulations.*

Giriş

Ülkemiz yüzyıllardır bulunduğu coğrafya bölümünde, toplumsal ve kültürel olarak hem Doğu toplumlarına hem Batı toplumlarına ait özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Yüzyıllar süren Osmanlı tarihi boyunca var olan kurumlara Cumhuriyet dönemi ile birlikte katılan kurumların eklenmesiyle, ülkemiz hem Doğu, hem Batı kültürü alanında varlık göstermeye başlamıştır.

Genç Türkiye Cumhuriyet'inin toplumsal hayatımıza kazandırdığı önemli ve simgesel kurumlardan bir bölümü de; sahne ve müzik sanatları alanında faaliyete geçirilen eğitim kurumları ve takiben kurulan Devlet Opera ve Balesi, Devlet Tiyatroları, Senfoni Orkestraları gibi icracı kurumlardır.

Ankara Devlet Konservatuarı (1936) kurulduğu günden bu yana yetiştirmiş olduğu sanatçılarla ülkemizde klasik müzik, opera ve bale sanatçılarının ve kurumlarının oluşumuna olanak sağlamış; süreç içerisinde, Ankara'dan başlayarak diğer illerimizde de konservatuvarlar ve icracı kurumların oluşturulmasına kaynaklık etmiştir.

Denilebilir ki: toplumsal yaşamının doğuya ait olan kısmında sahne sanatları ve müzik alanında var oluş çizgisi ve ulaştığı seviye ile ülkemizin bir benzeri bulunmamaktadır. Ankara Devlet Konservatuarı; ülkemizde senfonik müzik, opera, tiyatro ve bale alanlarında var olan birikime kaynaklık etmiştir. Ayrıca; diğer illerdeki konservatuvar ve icracı sanat kurumlarına da Ankara Devlet Konservatuarı öncü olmuş, gerek sanatçı, gerekse öğretim elemanı sağlamak konusunda büyük destek sağlamıştır.

Bu çalışma, 1936 yılından bu yana gelen sürece genel hatlarıyla değinerek; bu topraklarda öncesi bulunmayan alanlardan biri olan bale sanatı ve eğitimi alanında geldiğimiz nokta hakkında bir durum saptaması yapmak; yaşanmakta olan sorunlara, yeni anayasa çalışmaları göz önüne alınarak önermelerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Konservatuvarın Kuruluşu ve Bale Bölümünün Bünyeye Eklenmesi

Ülkemizde, sahne sanatları ve klasik müzik alanında kurulmuş olan ilk konservatuvar Ankara'da 1935 yılında açıldı. Milli Eğitim Bakanlığı'nın daveti üzerine ülkemize gelen Paul Hindemith ve Carl Ebert'in ziyaretleri neticesinde yapmış oldukları plan çerçevesinde; 1 Kasım 1936 yılında "Milli Müzik ve Temsil Akademisi" adı altında müzik ve tiyatro bölümleriyle ülkemizin eğitim hayatına katıldı. 1940 yılında resmi gazetede yayınlanan kanunla Ankara Devlet Konservatuarı adı altında kurumlaşma yoluna girdi. (20.5.1940 tarih, 3829 sayılı Resmi gazete).

43 Başlangıçta açılan bölümler arasında bale bölümü bulunmamaktaydı. Ancak, bu konuyla ilgili araştırma ve incelemelerin başlatıldığı/sürdürüldüğü belgelerden anlaşılmaktadır.

1940 yılında Devlet konservatuvarı'nın kuruluşuna yardımları dokunmuş olan Paul Hindemit ve Carl Ebert'de bu konu üzerinde durmuşlar, hatta Carl Ebert, üç dönemli, on yıl süreli bir okulu açılmasını önermiştir. Bu öneriye göre; ilk 3 yıl 8-11 yaş gruplarına eğitim verilecek "çocuk devresi", ikinci üç yıl, 11-14 yaş grubundan oluşacak "öğrenci devresi", üçüncü devre ise, 14-18 yaş grubundan oluşacak, dört yıllık bir eğitim devresini kapsayacak ve "bale devresi" adını alacaktı (Topcu, 2000, s, 13).

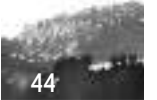
Öte yandan; yazılı kaydı bulunmayan, ancak, ilk bale öğrencilerinden ve ilerideki yıllarda Devlet balesinde solist sanatçı ve yöneticilik görevlerinde bulunmuş olan Hüsni Sunal'dan naklen edinilen bir bilgiye göre: ünlü Rus bale sanatçısı/hocası Asaf Messerer tarafından: "Mustafa Kemal Atatürk'ün, bale eğitiminin yapılandırılmasıyla ilgili incelemeler yapmak üzere kendisini ülkemize davet ettiği, ancak bu girişimin, Ankara'ya gerçekleştirilen ilk ziyaretin ardından neticesiz kaldığı" bilgisi Hüsni Sunal'a, yönetici olarak Moskova'ya yaptığı bir ziyaret sırasında aktarılmıştır.

Daha sonra, 1947 yılında hükümetin davetlisi olarak ülkemize gelen İngiliz Balesi'nin kurucusu Dame Ninette de Valois, incelemeler yaparak bale okulunun kurulması ile ilgili raporunu sunmuş ve bale eğitimi "6 ocak 1948'de İstanbul Yeşilköy Pansiyonlu İlkokul'da 17 kız, 11 erkek, toplam 28 öğrenci ile başlatılmıştır. Bu okul 1950 yılının Mart ayında yürürlüğe giren bir yasa ile Ankara'ya taşınarak ADK bünyesine katılmıştır". (Deleon, 1986, s, 52).

2000'Li Yıllarda Bale Eğitim ve İcracı Kurumlarına Genel Bakış

1948 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesinde eğitime başlayan bale bölümü ilk mezunlarını verdiği yıllardan bu yana yetiştirdiği dansçılar ile önce Ankara Devlet Balesinin kadrosunu oluşturmuş, daha sonra diğer illerde açılan bale topluluklarına da yetiştirdiği dansçılarla kaynak olmuştur. Bu okulun ilk mezunlarını verdiği yıldan bu yana geçen 50 küsur yıllık süre içerisinde yurt içinde ve yurt dışında başarılarıyla adından söz ettiren yetenekli, parlak dansçıların yanı sıra; koreograflar, repetitörler ve bale hocaları da bu kadronun içerisinde yetişmiştir.

2000'li yıllarda, ülke coğrafyasına yayılmış 81 il bulunan ülkemizde; Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı (eski ADK), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Konservatuvarı, 9 Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı ve Antalya Akdeniz Üniversitesi Devlet Konservatuvarı olmak üzere sadece 5 konservatuvarda bale eğitimi verilmektedir. Modern dans eğitimi ise MSGSÜ, İTÜ Yıldız ve Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuvarı olmak üzere 3 kurumun bünyesinde yer almaktadır. Adana ve Mersin Üniversiteleri Devlet Konservatuvarlarında ise bale eğitimi koşulları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye coğrafyasında yer alan illerin sayısının 81'e ulaşmış olmasına ve hemen her ilde bir üniversite açılmış olmasına karşın; ne yazık ki konservatuvar eğitimi

ve içerdği bale/dans eğitiminin ülke coğrafyasına yayılması aynı oran ve yoğunlukta olmamıştır.

Diğer taraftan; 1957 yılından bu yana mezun verilmekte olan bir alanda var olan sanat kurumlarına bir göz atacak olursak: Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya ve birkaç yıl önce açılan Samsun Devlet Balesi olmak üzere, bale toplulukları 6 ilimizde perde açmaktadırlar.

Gerek okullar, gerekse bale topluluğu bulunan iller bakımından bale sanatı alanında ulaştığımız durumu nicelik bakımından özetleyecek olursak; ülkemizin geniş coğrafyası, büyük nüfusu ve sayısı artan illerimizle kıyaslandığında 6 bale topluluğu ve 7 eğitim kurumu ile yurt çapına yayılmakta, hizmet vermekte hayli zayıf kaldığımız gözlemlenebilir. Oysa, bale alanında kısa sayılabilecek geçmişimize bakarak ve Türk Balesi'nin kuruluşunda büyük emeği olan Dame Ninette de Valois'nin cümleleriyle söylecek olursak: "benim Türkiye'deki çocuğum büyüdü, olgunlaştı. Şimdi benim yeni bir çocuğum var: İrlanda balesi. Türkiye'deki bale çok gelişti, her şey yerli yerine oturdu. İkinci, neredeyse üçüncü kuşak dansçılar çıktı. Özellikle erkek dansçıların Avrupa ve Amerikan balelerinde ağırlıkları var. Topluluğun içinden yöneticiler, koreograflar, öğretmenler çıktı. Çok güzel baleler yaratıyorlar. Bale artık Anadolu'ya açıldı. Orada da kimbilir ne yetenekler gizli". (Valois, 2003, s, 55). Bu sözlerin sarfedildiği günden bu yana pek az yol kat edebilmişiz.

Bale sanatının gerektirdiği yeteneğin; bireylerin geldiği ailelerin sosyal durumu, kentli mi köylü mü oldukları, zengin mi yoksul mu olduklarıyla hiçbir ilintisinin olmadığı; sadece bu eğitimi taşıyabilecek fiziksel ve iradi özelliklere sahip olmalarının yeterli olduğu düşünüldüğünde, bu eğitimi daha fazla çocuk için ulaşılabilir kılanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu bölümü yine Dame Ninette de Valois'den bir alıntıyla tamamlayacak olursak: "Türk dansçıları hakkında şevkle konuşabilirim; özellikle çok yetenekli olanların yetenekleri hakkında. Bir çok baş dansçı ve solist başka yerlerdeki akranlarıyla boy ölçüşecek durumda!". (Valois, 2003, s, 275).

Birbiriyle Etkileşen ve Birbirinin Çözümünü İçeren Sorunlar Bu Güne Nasıl Gelindi?

1) Devlet Bale Toplulukları

Günümüzde gerek eğitim kurumlarının, gerekse bale topluluklarının yaşadığı pek çok sorunlar bulunmaktadır. Bu sıkıntıların bir kısmı kurumların ve mesleğin kendine özgü sıkıntıları olmakla birlikte: sorunların önemli kısmı da, yasal/yönetmelere düzenlemeleri gerektiren; kurumları karşılıklı olarak etkileyen iç içe geçmiş ve birbirinin çözümünü içeren sorunlardır.

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1958 yılında ilk bale mezunlarını vermesinin ardından; bu genç sanatçılar ile bu günkü Ankara Devlet Balesinin çekirdek kadrosu oluşturuldu. Süreç içerisinde yeni mezunların eklenmesiyle bu kadrolar yıldan yıla genişlemeye başladı.

Başlangıçta Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü'ne bağlı sanatçılar olarak çalışan bale topluluğu, daha ilerideki yıllarda çıkartılan bir yasa ile Ankara Devlet Balesi adını almıştır ve çalışmalarını aynı çatı altında sürdürmektedir.

Tiyatro, opera ve bale sanat dallarını bünyesinde bulunduran Devlet Tiyatroları 1949 yılında 5441 sayılı yasayla kurulmuş ve Devlet Opera ve Balesi 1970 yılına kadar Devlet Tiyatroları teşkilatında birer Bölüm olarak yer almış ve 1958 yılına kadar aynı yönetim altında idare edilmiştir. 1970 yılında Devlet Opera ve Balesi 'Kuruluş Kanunu' gereğince Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 'Bağlı Kuruluş' olarak atfedilmiş ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü adını almıştır. (Fıratlı, 2009, web).

O günün perspektifiyle hazırlanan yasanın ne yazık ki uzak görüşlü bir temel üzerine biçimlendirilmemesi nedeniyle; süreç içerisinde kadroda tıkanıklıklar yaşanmaya başladı. Bale dansçılığının, meslek olarak hangi yaşlara dek sürdürülebileceği, dansçıların yanı sıra hangi kadrolara ihtiyaç duyulacağı; bu kadrolarda görev yapacak bireylerin dansçı niteliklerinin diğer meslek insanı niteliğine (ders hocası, repetitör, koreograf vb.) hangi sistem içerisinde dönüştürüleceği vb unsurlar bir sistem içerisinde planlanmadı.

Ankara Devlet Balesi kadroları oluşturulurken, Dame Ninette de Valois bir yandan da; Meriç Sümen, Oytun Turfanda, Gülcan Tunççekiç, Rengin Taş, Hüsnü Sunal, Üstün Öztürk, İnci Tuğ (Kurşunlu) gibi bazı dansçıları Londra'ya göndererek 'dans alanında' perspektiflerini geliştirmeleri olanağını sağladı. (Valois, 2003, 45, 46, 51, 81). Bu süreç içerisinde, Evinç Sunal, Suna Eden Şenel, Yüksel And, Geyvan Mc Millan ve Duygu Aykal'a da Londra'da eğitim görme olanağı sağlayarak; bale alanında görev alacak koreograf, repetitör ve koreolojist gibi, diğer kadroların da yetişmesinin yolunu açtı. Ancak, Valois'in bu özverili çabaları kurumsal bir sistematik içerisinde düzenlenemedi ve iyi niyetli, ancak, kişisel düzeyde girişimler olarak gerçekleştirildi. Valois'in 70'li yıllarda Ankara Devlet Balesiyle bağlarının kopmasının ardından da devamı getirilemedi, sona erdi (Baylas, 2010, s, 188).

Oysa, kuruluş ve olgunlaşma yıllarının ardından gelen dönemde; 1958 yılından itibaren mezunlar vermeye başlamış olan genç Türk balesinin dansçıların yaşları ilerlemeye, anatomik ve biyolojik sebeplerle klasik bale dansçısı olarak verimleri azalmaya başladı. Günümüzde bale topluluklarının genç dansçılara kadro temin etmekteki güçlüklerinin tohumları da bu dönemde atılmaya başlandı. Devlet Balelerinde 1960 yılından itibaren dans etmeye başlamış olan kuşak 70'lerde dans hayatlarını tamamlama aşamasına

yaklaşmış olmalarına karşın; bu dansçıların, 35 yaşından sonra, birey olarak nasıl verimli olacakları, birikimleriyle toplum hayatına nasıl katkıda bulunacaklarının planlanması konusu yönetsel ya da yasal açılardan ve sistematik bir biçimde ele alınmadı.

Bale sanatçılarının yasal statüleri tasarlanırken: insan bedeninin anatomik koşulları gereği, dansçıların da futbolcular gibi 35 yaş civarında bedensel etkinliklerinin inişe geçeceği, klasik baleyi iyi yapamayacak duruma gelecekleri, bu durumda çalışma hayatını nasıl sürdürecekleri, bu dansçıların edinmiş olduğu mesleki deneyimin hocalık, repetitörlük vb. alanlara nasıl kaydırılacağı vb. sorunların öngörülememiş olması nedeniyle; bu sorun 55 yıllık süreç içerisinde giderek içinden çıkılmaz bir biçim aldı. Devlet baleleri bir yandan, işlevsel olamayan geniş kadrosuyla, kadronun bütününden verim alamayan hantal bir yapıya dönüşürken; diğer yandan iş gören, perde açan genç mezunlara kadro veremeyen; genç insan gücü gerektiren bir meslekte gençlere iş olanakları sunamayan kurumlar haline geldi.

Diğer illerdeki bale toplulukları kurulurken gelecekte baş gösterecek olan bu sorunlar göz önüne alınmadığı için: aynı sorunlar günümüzde diğer bale topluluklarında da filizlenmeye başladı.

2. Konservatuvarların Bale Bölümleri

Konservatuvar 1936 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak yapılandırılmış bir kurum olup, 1971 yılında Kültür Bakanlığı'nın kurulmasının ardından Güzel Sanatlar Müsteşarlığı'na bağlanmıştır (Valois, 2003, s, 38).

Ankara Devlet Konservatuvarı 1982 yılında yüksek öğretim kurumlarının tümünü bir kuruluşa bağlamak amacıyla yapılandırılan YÖK'ün kuruluşu ile birlikte Hacettepe Üniversitesi bünyesine eklenerek, konservatuvar adı altında ancak üniversite kurallarının geçerli olduğu bir eğitim kurumuna dönüştürüldü (1981 tarih, 17506 sayılı Resmi Gazete, s, 5348).

İyi planlanmadan; ileriye yönelik hedefler iyi saptanmadan, sanat okullarının temel güç kaynağı olan sanat kurumlarıyla ilişkileri göz önüne alınmadan ve üniversite öncesi mezunların durumları göz önüne alınmadan yapılan bu dönüşümün sancıları günümüzde de ve özellikle, Sahne Sanatları Bölümü içinde yer alan bale tiyatro ve opera anasanat dallarında ağır biçimde yaşanmaktadır.

Konservatuvar yapısının özgün koşulları ile üniversite sisteminin bağdaştırılması, eğitimin gelişerek devamının sağlanması konusunda müzik bölümünün içerdiği sanat dallarında kısmen de olsa uyumu sağlanmış olmakla birlikte: sahne performansına yönelik öğrenci yetiştiren bale, opera ve tiyatro dallarında, meslek yaşamına atılarak

sahnedeki başarılı olmak mesleğin doğası gereği akademisyenlikten daha öncelikli tercih olmaktadır.

Geçmişten Günümüze Konservatuvar Bale Bölümünde Eğitim

Başlangıcından bu yana ADK'de bale eğitimi sürecinde ve içeriğinde değişiklikler olmuştur. Ancak, bu değişimler bale eğitiminin geleceğine yönelik bir plan çerçevesinde değil; günün koşulları gereğince yapılması zorunlu olan değişimler biçiminde gerçekleşmiştir.

Bale eğitimi 1948 yılında, Dame Ninette de Valois'in denetimi altında İngiltere'den getirilen öğretmenlerle başlatıldı. Eğitim 1974 yılına dek bu temel üzerinde İngiliz Ekolü'ne bağlı kalınarak sürdürüldü. 1970'lerde: gerek Dame Ninette de Valois'in bürokratik ilişkilerden duyduğu rahatsızlığın giderek artması, gerekse Türkiye'nin o günlerde "70 cent'e muhtaç" diye tanımlanan ekonomik koşullarının etkisi ve öte yandan Sovyetler'le İkili Kültür Anlaşmasının imzalanması ve ilişkilerin başlatılması gibi çok yönlü etkilerle; Türk Balesi Rus bale ekolüyle tanıştı. Gerek Devlet Balelerine, gerekse konservatuvarlara Rus bale öğretmenleri, koreograf ve repetitörleri getirildi. Halen, tüm konservatuvarların bale bölümlerinde eğitim çoğunlukla yabancı uzman kadrosunda görev yapan hocalarla sürdürülmektedir.

Başlangıçta konservatuvar bale bölümünde eğitim: ilkokul 3.sınıftan itibaren öğrenci kabul eden ve 9 yıllık bir süreyi kapsayan bir eğitim programı olarak uygulanmaktaydı. O süreçte mezun olan öğrencilerin tümü 9 yıllık ve o günün şartlarında yoğun bir eğitim almışlar, ancak, o dönemlerde henüz Yüksek Devre eğitimi başlatılmadığı için lise diploması ile yetinmek durumunda kalmışlardır. 1970'lerin başlarında bale eğitimine 2 yıllık yüksek devre eğitimi; daha çok erkek öğrencilerin askerlik sorununa bir çözüm yaratmak için, eklenmiştir. Böylelikle, bale eğitimi; Yüksek Devre ile birlikte 11 yılda tamamlanan bir yapıya dönüştürülmüştür.

Konservatuvarların YÖK'e bağlanış sürecinde bale eğitimi ilkokul 6. sınıftan başlayan, lisans devresi dahil 10 yıllık bir süreç olarak planlanmış fakat, daha önceki dönemlerde mezun olan, 9 veya 11 yıl eğitim almış olanların durumu göz önüne alınmamıştır. (1983 tarih, 2809/10 sayılı Resmi Gazete). Oysa, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün ve benzeri kurumların o dönemde yaptığı gibi 'Lisans Tamamlama' benzeri bir uygulamaya gidilerek; dans alanında birikimi olan, ancak dans etmek için yaşlı ilerlemiş olan sanatçılardan eğitim alanında yararlanmanın yolları oluşturulabilirdi (1983 tarih, 18223 sayılı Resmi Gazete).

Yurt dışında gelenek oluşturabilen, başarılarıyla, gelenekleriyle sözü edilen okulların eğitim kadrolarına bakıldığında; bale topluluklarında görev yapan öğrencilerin, zamanla okullarda eğitimci olarak yer aldığı, eğitim kadrolarının bu yolla oluşturulduğu

görülebilecektir. Ülkemizde bu zincir pek çok sebepten kurulamamıştır. Konservatuvarların YÖK'e bağlanışının ardından; diplomaların denkliği, sahne tecrübesi ve mesleki birikimin akademik karşıklarının tespit edildiği intibak düzenlemeleri vb. unsurların öngörülemediği olması nedeniyle bu zinciri kurmak daha da güçleşmiştir. Oysa: 1970-1980 yılları arasında kendini hissettirmeye başlayan bu soruna akılcı çözümler üretilmesi sağlanabilse idi; günümüzde hem Devlet Bale Topluluğu kurumlarının kadro sorunu kısmen hafiflemiş, hem de konservatuvarların eğitimci kadrolarının oluşturulması yolunda hayli yol alınmış olunabilirdi.

Ancak, tam bu noktada Devlet Bale Topluluklarının bağlı olduğu kanunların, ileri yaşlardaki dansçılar göz önüne alınmadan yapılmış olduğu gerçeğiyle yüzyüze gelmektedir.. Bale sanatçılarının bağlı olduğu kanun, yönetmelik vb. kurumsal yapının; ileri yaşlardaki dansçıların ne şekilde istihdam edileceği düşünülmeden oluşturulduğu gerçeği bu noktada da karşımıza çıkmaktadır. Bale sanatçılarını, kadrolarını emeklilik yaşına dek koruyabilmekte, ancak biyolojik ve fizisel koşullar sebebiyle aktif olarak dans edememekte; kurumlar da, bağlı oldukları yasalar nedeniyle bu konuda istihdam ettikleri elemanları başka alanlarda görev yapmaya zorlayamamaktadırlar. Öte yandan genç bale sanatçılarını, erken bir yaşta sona erecek olan meslek hayatına kadrosuz, güvencesiz bir biçimde atılmakta, çok başarılı olsalar da kadroda yaşanan bu şişkinlik nedeniyle özlük haklarından yoksun bir biçimde kadro bekleyerek kısa mesleki ömürlerini tüketmektedirler.

İngiliz ekolü de Rus ekolü de bu yolları akademik ve yönetsel yapılar yoluyla kurumlaştırmış; yaşı ilerleyen bale dansçıları için eğitimciliğe geçiş süreçlerini belirleyerek, dans akademilerinin eğitim kadrolarını oluşturmuştur.

Tam da yeni anayasa, YÖK'ün yeniden yapılandırılması çalışmaları sürerken; bale sanatçılarını için emeklilik kanunu çıkartılması vb. yasal yapıyı yenileme çalışmalarının yapılacağı bu dönemde; ileri yaşlardaki bale sanatçılarından yararlanmanın ve sanat/dans eğitiminin ülke çapına yaygınlaştırılmasının zemini hazırlanabilir.

İçinde bulunduğumuz yıllarda, devlet balelerinin eski dansçıları emekli ederek kadroları rahatlatmanın yolları aranmaktadır. Oysa, Türkiye'de bale sanatçılarının sayısının 80 milyonluk Türkiye'de 1000 kişiyi geçmeyeceği, bu bireylerin mesleki birikimlerinden yurt çapında yararlanılabileceği olgusu göz ardı edilmektedir. Halen konservatuvarların bale bölümlerinde eğitimin çoğunlukla yabancı öğretim elemanlarına (eski Sovyet vatandaşları) dayalı olarak sürdürüldüğü, 81 ili bulunan ülke coğrafyasının tümünde bu birikimden yararlanmanın yollarını oluşturmanın mümkün olduğu; emekli edilmesi düşünülen bale sanatçılardan bu alanlarda yararlanmanın hedeflendiği çözüm yolları nedense pek akla gelmemektedir.

Bale Eğitimi ve Eğitimciliğine Dair

Özellikle sahne sanatları eğitimi alanında, sahne tecrübesinin önemi yadsınamaz. Günümüzde, Yüksek Lisans/Sanatta Yeterlilik Programları, klasik bale metodu/ eğitmenlik seminerleri, vb. başlıklar altında; sanat eğitimcisinin eğitime katkı sunacak oluşumlar mevcuttur. Ancak tüm bu eğitim fırsatları, mesleğin özellikleri gereği, sahne tecrübesinin üzerine eklendiğinde esas amaca hizmet edecek bir olgunluğa erişebilir. Dans eğitimi ve dansçılık yaşamı süresince mesleki unsurların yanı sıra, kitapla kalemle öğretilmeyecek pek çok duygusal/fiziksel ve iradî sorunlarla da baş etmeyi deneyimlemiş bir bireyin; genç bir dansçı adayının eğitimi sürecinde karşılaşılabilecek sorunlara yaklaşımı, tüm bu birikimi de içerecektir. Konunun bu yönü, eğitimde alınacak sonuçlara etkisi bakımından oldukça önemlidir. Sıkça söylenen ‘her iyi sanatçı iyi eğitmen olmayabilir’ görüşü doğru olmakla birlikte; zaten her sanatçının, eğitimci olayım diye bir talebi bulunmadığının da altını çizmek gerekir.

Diğer ülkelerdeki dans akademilerinin pek çoğu üniversite statüsünde değil ve bağlı oldukları YÖK tarzı bir yapılanma yok. Bu nedenle, sanat kurumlarından bir elemanı eğitim alanına devşirmenin koşullarını kendi özgün kuralları içerisinde çözmüşlerdir. Yurtdışından bilinen bir diğer örnek ise: bir eğitim kurumu, mesleğinde isim yapmış, başarılı olmuş, bir sanatçının birikiminden yararlanmaya talip olduğunda, görevi sürdürdüğü süre boyunca taşımak üzere akademik ünvan/statü vererek istihdam etmektedir.

Öte yandan; son 15 yıldır sanatçıların kadrolarıyla sanat kurumlarından eğitim kurumlarına geçişlerine Maliye Bakanlığı vize vermemekte, YÖK ve üniversite yönetimleri de kadro ünvanı olarak ‘‘Sanatçı Öğretim Elemanı’’ statüsünün varlığını sürdürmesine pek istekli görünmemektedirler.

Eğitim kurumlarının içinde bulunduğu durum gözönüne alındığında; Yeni Anayasa çalışmalarının sürdürüldüğü bu dönemde istekli olan sanatçılara eğitim kurumlarında göreve devam etmenin yolunun açılmasının; sahne sanatları alanında eğitimin sürekliliğini sağlamanın koşullarından biri olduğunu söylersek fazla ileri gitmiş olmayız. Diğer taraftan; ‘madem ki sanat kurumlarından okula geçişin yolu kapalı, mesleki tecrübenin değerini göz ardı edin ve kendi öğretim elemanınızı kendiniz yetiştirin’ diye düşünecekler olabilir: Yeni mezun olmuş öğrenciler akademik yapı içerisinde çalışmayı seçtiklerinde, akademik kariyer yapmak isteyen mimarlık, mühendislik, tıp, vb. üniversite mezunlarının tümünün tabi olduğu Ales, yabancı dil sınavı vb., meslekler arasında fark gözetilmeksizin oluşturulmuş ön sınav aşamalarını tamamlamak zorundalar. Oysa, bu sınavların işlevselliği üniversite camiasında tartışılmakta, ‘sosyal bilimciler ve fen bilimciler arasında bir fark gözetilmeden tek tipçi bir anlayış ile yapılandırıldığı’ için eleştirilmektedir.

Kaldı ki, özellikle bale, tiyatro ve şan alanlarında eğitim alan öğrencilerin öncelikli hedefleri sahnede mesleklerini icra etmektir. Bu alanlardan mezun olanların hemen hemen tümü doğal olarak; sahnesiyle, dekoruyla, ışıkçısı, koreografı, repetitörü, rejisörüyle, kendi başına özel bir yapı olan köklü sanat kurumlarında görev yapmayı, tecrübe edinmeyi, çalışmayı seçmektedirler. Nadiren de olsa, bu gençlerden eğitim alanına yönelmek isteyenlerin önünde ise meslekleriyle ilgili olmayan kriterler baraj oluşturmaktadır.

Piyano, Yaylı ve Nefesli Sazlar bölümleri, Ales/ yabancı dil vb. kriterlere rağmen; son 10 yıl içerisinde sanat eğitimi almış genç kuşağı istihdam etmenin bir yolu olarak kurulmuş olan 'Akademik Orkestra'lar yoluyla eğitim kadrolarına eleman yetiştirmenin yollarından birini oluşturabildi. Sahne sanatları alanına, sahne deneyimi olan sanatçı öğretim elemanı temin etmek ise, çözüm bekleyen acil bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Buraya dek deneyimli sanatçıların eğitim kadrosuna geçmelerinin gerekliliği ve bunun önündeki engellerden söz ettik: Bu sanatçı eğitimcilerden ek ders ücretiyle yararlanmak yoluna gittiğimiz taktirde; ders saati başına brüt 10, net 6.5 TL olan ders ücretleriyle, özel kursların ücretleri arasındaki büyük fark göze batmaktadır. Konservatuvarda, ders saati başına 10 TL brüt ücretle ders vermek; yaptığı mesleki eylemi meslektaşlarının, dans camiasının eleştirilerine açmayı göze almak demektir. Aynı zamanda; özel kurs açıp kimsenin eleştirisine de uğramadan elde edilebilecek daha yüksek gelirden vaz geçmek anlamına gelmektedir. Dışarıdaki özel kursların piyasasının hayli farklı olduğunu söylemeye bile gerek yok. Bu nedenle, ek ders ücretiyle okullarda eğitime katkı sunan arkadaşlarımızın, çalışmalarını meslek sevgisi ve sorumluluk bilinciyle sürdürdüklerini söylemek yerinde olacaktır.

Sonuç

Ülkemizde, 63 yıldır, her koşula 'rağmen' varlığını sürdürebilmiş ve aslında hayli yol alınmış olan bale sanatı alanında, başlangıcından beri yurtdışıyla kurulmuş olan ilişkiler neticesinde: Devlet Bale Topluluklarında ve konservatuvarlarda, koreograf, repetitör ve bale hocası olarak çalışmış olan yabancı uzmanlar aracılığıyla değerli mesleki birikimin olduğu göz ardı edilemez. Bu edinimin uluslar arası standartlarda olduğunun en açık göstergesi ise; yurtdışında bale sanatçısı, koreograf ya da sanat yönetmeni olarak çalışmış olan Türk sanatçılarıdır.

Var olan bu birikimden yurt çapında yararlanmanın yollarını oluşturmak, ülkemizin diğer bölgelerindeki yetenekli çocuklara da sanat eğitimini ulaştırmanın yollarını açmak için: Devlet Balelerinin kadrolarında yer almakta olan, ancak çeşitli sebeplerle sahne çalışmalarından uzak kalan deneyimli sanatçılardan yararlanmanın yolları, hem

Maliye Bakanlığı hem de üniversite sistemindeki olanaklar bakımından açılmalıdır. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün sürdürmekte olduğu “Yeni Anayasa Çalışmaları”nda bale sanatçılarını emekli ederek kadroları rahatlatmak bir çözüm olabileceği gibi, bu birikimden yurt çapında eğitim alanında yararlanmak olgusu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüze dek bale dansçısı eğitimi konusunda işlevini aksatmadan yerine getiren konservatuvar yapısının, üniversite sistemi içerisinde varlığını sürdürebilmesi, bale sanatı alanında var olan profesyonel birikimden yararlanılabilmesi, bu birikimin akademik alana kaydırılabilmesi için, mesleğin özgün koşulları göz önüne alınarak gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu birikimden yararlanmayı hedefleyerek yapılacak olan bütünsel bir düzenlemenin yaratacağı ivme ile, genç nüfus açısından zenginliği ile dikkat çekmekte olan ülkemizin, yetenekli çocuklarına dans alanında meslek edinme imkanları çoğaltılırken, aynı zamanda, kantitedeki artış, giderek kalitede de artışa yol açacaktır.

Bu tür bir girişimin neticesinde, ülkemizde bu güne dek uygulanmış olan İngiliz ya da Rus Bale Ekol'lerinden edinilen birikim, kendi dansçılarımızın birikimleriyle, ortak bir hedef doğrultusunda yeniden düzenlenerek, topraklarımıza özgü bir dans stili oluşturmanın ilk adımları atılabilir.

Kaynakça

Topcu, Efza. (2000). Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışması Raporu, Ankara, Mayıs

Deleon, Jack. (1986). Bale Tarihi, İmge yayıncılık.

Çıkıgıl, Necla. (2003). Adım Adım. Favori Yayınları. ISBN 975-93062-1-2.

Fıratlı, Nilgün. (2009). Türkiye’de Opera ve Bale. (<https://secure.dobgm.gov.tr/opera2009/>).

Baylas Nevsal. (2010). Dansa Aşık Bir Kuğu Meriç Sümen. Yapı Kredi Yayınları 3125, Haziran.

Resmi Gazete: 20/5/1940, Sayı: 3829 kanun.

Resmi Gazete: 6/11/1981, Sayı: 17506, 2547 sayılı kanun.

Resmi Gazete: 28/3/1983, Sayı: 18003, 2809 sayılı kanun.

Resmi Gazete: 16/11/1983, Sayı: 18223 sayılı yönetmelik.